

Maximum Security, Open Institution or Supervised Probationary Freedom: Prison Authorities' Discretion in Prisoner Placement

Toni Laaksonen

English Abstract

Prison authorities' discretion has been a neglected topic in Finnish research on administrative law. However, the prison authorities possess powers to make decisions which have a substantial impact on the factual severity of a prison sentence. The most central decisions in this respect are those concerning the classification and placement of prisoners. Whether the prisoner is allocated to a closed prison or an open institution makes quite a difference to him. Since the total reform of Finnish prison enforcement legislation came into force in the end of 2006, it has been possible for prisoners to serve part of the term totally outside the institution. The prisoner can be placed in supervised probationary freedom (SPF), at the earliest, at six months before the regular conditional release.

In Finland, the courts have no power to decide in which kind of prison the convicted will serve his sentence and whether he will be placed in SPF. These decisions are left in the discretion of prison authorities and are governed by rather flexible rules. According to the Finnish Prison Act, the prisoner can be placed in an open institution if the placement furthers the sentence plan objectives and if the prisoner is deemed trustworthy and suitable for open conditions. Third, the prisoner is required to submit to random drug screen testing to monitor the abstinence policy. The same preconditions apply to SPF.

*The provisions on prisoner placement, especially those referring to sentence plan and the prisoner's suitability, leave considerable room for interpretation. In the present article, different interpretations are offered. Some of the interpretations are deduced from the abuse of power doctrine (*detournement de pouvoir*), which is now codified as a legal principle of administration in § 6 of the Finnish Administrative Procedure Act.*

Placement decisions should be proportionate to the prisoner's criminogenic risk and needs. If there is no need for maximum-security confinement and if the sentence plan

can be followed as well in more open settings, it can be regarded as disproportionate and unnecessary to place the prisoner in a closed institution. But the consideration as to whether the placement furthers the sentence plan objectives and whether the prisoner poses a security risk is a matter of extralegal expertise like social work and correctional psychology. However, also the consideration of suitability and trustworthiness may invoke the issue of proportionality. For example, the authority should not give too much weight on very minor misbehaviors the prisoner may have committed during (earlier) prison term(s). On the other hand, if some forms of behavior, however harmless per se, have been proven to have some predictive utility as to later conduct, the authority does not exceed its powers by leaning on such behavior in considering open prison or SPF eligibility.

The meaning of the principle of objectivity in the context of prisoner placement could be interpreted so that placement decisions should be grounded on evidence-based risk assessment and classification practices.

It follows from the prohibition of exercise of power for an improper purpose that the prisoner should not be “doubly sanctioned” for his crime with restrictive placement. When considering the placement, the prison authority should not give too much face value to the prisoner’s recidivism status or on the type of crime which the prisoner has been convicted for. These are factors the court has already considered in the measurement of punishment.

Accommodation and personnel resources may limit the possibility to place every eligible prisoner in an open institution or SPF. TK: In this case, the authorities must place into order of priority those prisoners who satisfy the statutory preconditions, based on who will benefit the most from serving their sentence in less restrictive conditions. The prisoner’s personal safety and other individual special needs may also make it impossible to place him in an open institution or SPF even if he satisfies the statutory preconditions. Unequal treatment of prisoners who satisfy the statutory preconditions must be based on criteria that are acceptable from the point of view of both legislation and fundamental rights if the principle of equality is to be upheld.

The exact juridical status of the sentence plan is discussed. Although the plan as such does not constitute an administrative decision with formal legal effects, it may follow from the principle of legitimate expectation that the authority should not retroactively change the plan to the prisoner’s disadvantage if the prisoner has followed the plan for his part.

The practical relevance of determining the limits of discretion in prisoner placement is undermined by the lack of effective remedies. The opportunity for judicial review of placement decisions is provided only in cases where the prisoner is sent back from an open institution to a closed prison or where the SPF is cancelled. But the decisions as to whether the prisoner gets placed to an open institution or SPF in the first place are not subject to appeal. The lack of remedies emphasizes the importance of oversight exercised by the Parliamentary Ombudsman.

Full Article in Finnish

Suljettu vankila, avolaitos vai valvottu koevapaus: viranomaisen harkintavalta vankisijoittelussa

1 Johdanto

Vankeinhoito kuuluu montesquieulaisessa valtiollisten tehtävien kolmijaossa toimeenpanovaltaan. Vankeinhoitolaitoksen tehtävänä on panna täytäntöön vapausrangaistus, jonka tuomiovaltaa käyttävä tuomioistuin määrää. Tuomiovallan käyttöä on muun muassa rangaistuslajin valinta: tuomitaanko syytetty vankeuteen vai varallisuus- ja/tai avoseuraamukseen.¹ Ajateltaessa tuomiovallan elementtinä valintaa vankeuden ja avoseuraamuksen välillä – ja yleisemminkin rangaistuksen ankaruudesta päättämistä – voidaan todeta, että vankeinhoitoon sisältyy toimia, joiden kohdalla toimeenpano- ja tuomiovallan raja on sisällöllisesti melko liukuva. Vankeinhoitoviranomaisilla on toimivalta tehdä hallinnollisessa järjestyksessä päätöksiä, jotka tosiasiallisilta vaikutuksiltaan lähenevät tuomiovallan käyttöä. Tämänkaltainen päätös on esimerkiksi rikoslain 2 c luvun 9 §:n mahdollistama ehdonalaisen vapauden lykkääminen, jota koskevaan päätökseen vangilla tosin on vankeuslain 20 luvun 1 §:n nojalla oikeus hakea muutosta valittamalla käräjäoikeuteen. Lykkääminen on käytännössä erittäin harvinaista.² Sen sijaan vankeuden täytäntöönpanon keskeisimpiä jokaista vankia koskevia ratkaisuja, *sijoittelupäätöksiä*, luonnehtii jäljempänä täsmennettävin tavoin muutoksenhakukelvottomuus.

Sijoittelupäätöksellä on merkittävä vaikutus tosiasialliseen sanktioankaruuteen ensinnäkin silloin kun ratkaistaan, sijoitetaanko vanki suljettuun vankilaan vai

1 Avoseuraamuksilla tarkoitetaan tässä paitsi yhdyskuntapalvelua ja nuorisorangaistusta, myös ehdollista vankeusrangaistusta mahdollisine valvontoineen.

2 Mohellin ja Pajuojan mukaan vankilat ovat lykänneet ehdonalaista vapauttamista vain alle puolessa prosentissa rangaistuksista. Mohell – Pajuoja 2006, s. 301.

avolaitokseen. Avolaitokset eivät ole niin laitosmaisia kuin suljetut vankilat, vaan olosuhteet niissä ovat monessa suhteessa lähempänä siviilielämää. Esimerkiksi vankityöstä maksettava palkka on avolaitoksissa suurempi kuin suljetuissa vankiloissa, eikä vangin yhteydenpito ulkomaailmaan ole yhtä rajoitettua. Niin ikään vankeuslain 8 luvun mukainen lupa tehdä työtä tai opiskella vankilan ulkopuolella edellyttää käytännössä avolaitossijoitusta.

Toinen vankeusrangaistuksen tuntuuuteen vaikuttava ratkaisu koskee vangin sijoittamista valvottuun koevapauteen. Kyseessä on seuraamusjärjestelmän uusi elementti, joka otettiin käyttöön 1.10.2006 voimaan tulleen vankeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Valvotun koevapauden aikana vanki ei ole missään rangaistuslaitoksessa, vaan esimerkiksi asuu siviiliasunnossaan ja käy ansiotöissä. Vaikka koevapausvangin liikkumis- ja toimintavapauteen kohdistuu tiettyjä rajoituksia, ero vankilassaoloon on merkittävä.

1.1 Vankisijoittelun sääntely

Tuomioistuini ei siis vankeusrangaistusta tuomitessaan määrää vangin sijoittamisesta avolaitokseen ja/tai koevapauteen, vaan toimivalta sijoitteluasioissa on nykyisessä vankeinhoito-organisaatiossa ensisijaisesti aluevankilan sijoittajayksikön johtajalla (VankL 4:11, 6:6 ja 21:2). Sijoittelupäätökset tehdään sijoittajayksikön valmistelevan virkamiehen esityksestä. Sijoitteluesitys puolestaan niveltyy vankeuslain 4 luvun 6 §:n mukaiseen rangaistusajan suunnitelmaan, jonka samainen virkamies on laatinut ja jonka sijoittajayksikön johtaja 4 luvun 11 §:n nojalla vahvistaa.³ Käsittelen rangaistusajan suunnitelman käsitettä ja merkitystä vankisijoittelun kannalta tarkemmin jäljempänä.

Avolaitossijoittaminen on säännelty vankeuslain 4 ja 6 luvuissa. Vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteita koskevan 4 luvun 8 §:n mukaan vankisijoittelussa on huomioitava rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Säännöksessä veloitetaan lisäksi ottamaan huomioon, mitä vankeuslain 4 luvun 9 §:ssä säädetään.

3 Tarkemmin sijoittajayksikkötoiminnasta ja rangaistusajan suunnitelmasta vankeinhoiton väliseen, ks. esim. Mohell – Pajujoja, 2006 sekä vankeinhoitolaitoksen verkkosivut, www.vankeinhoito.fi.

Vankeuslain 4 luvun 9 § puolestaan sisältää kriteerit, joiden täyttyessä tuomittu voidaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen. Säännöksessä edellytetään, että tuomitun suoritettavana on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi edellytetään vangin sitoutumista päihteettömyyteen ja päihteettömyyden valvontaan.⁴ Säännöksen 2 momentin mukaan sijoitus on kuitenkin tehtävä suljettuun vankilaan, jos on syytä epäillä vangin olevan soveltumaton avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan, rikkovan avolaitoksen järjestystä, jatkavan rikollista toimintaa, poistuvan avolaitoksesta luvatta tai rikkovan päihteettömyyssidoumusta. Säännöksen 3 momentin nojalla tuomittu sijoitetaan suljettuun vankilaan, jos avolaitoksissa ei ole tilaa tai jos vanki itse sitä pyytää.

Vankeuslain 6 luvun 1 § koskee vangin siirtämistä suljetusta vankilasta avolaitokseen. Siirto voi lainkohdan mukaan tapahtua jäljellä olevan rangaistusajan pituudesta riippumatta. Muutoin säännös asettaa samat edellytykset kuin 4 luvun 9 §:ssä (päihteettömyys, soveltuvuus, rikoksettomuus, laitossijainnituksen noudattaminen, ja laitoksessa pysymisen luotettavuus – kriteerit, joista puhun jatkossa ”soveltuvuusedellytyksinä”). Lisäksi edellytetään avolaitossiirron edistävän rangaistusajan suunnitelman toteutumista (jatkossa: ”suunnitelmaedellytys”).

Kokonaisuudistusta edeltäneeseen, rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa lain (RTL; 1889/39) aikaiseen oikeustilaan nähden uutta on ensinnäkin sijoittelun yleisperiaatesäännöksen sisältämä lauseke, jonka mukaan vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan laitokseen kuin mitä turvallisuusnäkökohdista johtuu. Suoraan vapaudesta tapahtuvan avolaitossijoittamisen rangaistusajaksi puolestaan oli nykyisen vuoden sijasta kaksi vuotta. Lain tasolla määriteltiin tämän lisäksi edellytyksinä vain, että tuomittu soveltui avolaitokseen eikä ollut syytä olettaa hänen poistuvan avolaitoksesta luvatta (RTL:n 4 luvun 2 §, laissa 137/2001). Samaisessa lainkohdassa säänneltiin vangin siirtäminen suljetusta laitoksesta avolaitokseen, joka oli mahdollista, jos sitä pidettiin vankeinhoidollisesti tarkoituksenmukaisena. Lakia alemmantisaisilla normeilla asetettiin eräitä lisäedellytyksiä.

Valvotun koevapauden edellytykset sijoittuvat seuraamuslainsäädännön systematiikassa rikoslain 2 c lukuun. Alaotsikon ”Ehdonalainen vapauttaminen” alle paikantuvan 8 §:n mukaan vanki voidaan yhteiskuntaan sijoittumisen edistä-

⁴ Päihdekontrollista säädetään vankeuslain 17 luvussa. Käytännössä päihteettömyyshedellytys tarkoittaa suostumusta virtsanäytteen antamiseen pyydettyä.

miseksi sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muilla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Edellytykset ovat jokseenkin samantapaisia kuin avolaitossijoitusta harkittaessa, kuitenkin koevapauden erityispiirteet huomioiden: Koevapauden tulee edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Koevapauden ehtojen noudattamista tulee voida vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä, hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella pitää todennäköisenä. Niin ikään edellytetään sitoutumista päihteettömyyteen ja sen valvontaan. Lisäksi vangin tulee sitoutua noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta ja muita liikkumiseen ja toimintaan osallistumiseen liittyviä välttämättömiä kirjallisia ehtoja. Koevapauden ehtojen noudattamista tulee voida soveltuvin tavoin valvoa. Vangin tulee myös suostua siihen, että vankeinhoitoviranomaiset voivat olla tarpeellisissa määrin yhteydessä eri viranomaisiin ja yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin koevapauden edellytysten selvittämistä taikka ehtojen noudattamista koskevissa asioissa.

Avolaitossijoituksen ja koevapauden peruuttamisesta koskevasta sääntelystä on esitykseni kannalta riittävää todeta seuraavat seikat: Vankeuslain 6 luvun 2 §:n nojalla voidaan vanki siirtää avolaitoksesta suljettuun vankilaan muun muassa silloin, jos

- vanki kieltäytyy osallistumasta rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan tai vanki ei muutoin sovellu avolaitoksen toimintaan;
- vanki kieltäytyy päihteettömyyden valvonnasta;
- vanki todetaan ennen avolaitokseen tuloaan syyllistyneen rikokseen, jonka johdosta avolaitokseen sijoittamisen edellytykset eivät enää täyty, tai
- siirtäminen on perusteltua vangin tai muun henkilön turvallisuuden takaamiseksi tai rikollisen toiminnan estämiseksi.

Rikoslain 2 c luvun 8 §:n 3 momentin mukaan koevapaus peruutetaan, jos koevapauden edellytykset eivät enää päätöksen tekemisen jälkeen täyty. Kun kyse on koevapauden ehtojen rikkomisesta, voidaan koevapauden täydellisen peruuttamisen sijasta antaa vangille varoitus tai peruuttaa koevapaus määräajaksi.

Ylikansallisesta sääntelystä todettakoon, ettei nimenomaisesti vankeja koskevia, oikeudellisesti sitovia kansainvälisiä sopimuksia ole.⁵ Aihepiiriä koskeva kansainvälinen *soft law* puolestaan vaikuttaa varsin rajalliselta tulkintalähteeltä. YK:n piirissä laadituissa vankeinhoidon vähimmäissäännöissä (*Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*) ei oteta kantaa kysymykseen sijoitteluvaihtoehdon valinnasta valvonnaltaan eritasoisten laitosten välillä. *Euroopan neuvoston vankilasääntöjen* kohdassa 18.10 kylläkin suositellaan vankien sijoittamista ”tiloihin, joissa on vain välttämätön määrä rajoittavia turvajärjestelyjä suhteessa siihen uhkaan, että he pakenisivat tai vahingoittaisivat itseään tai muita”.⁶

1.2 Vangin oikeusturvasta sijoitteluasioissa

Avolaitos- ja koevapaussijoittelua koskevia lainkohtia näyttää yhdistävän varsin laajan harkintavallan perustava sääntelytekniikka. Kuinka paljon avolaitossijoituksen tulee edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista ollakseen vankeuslain edellyttämää ”edistämistä”? Milloin koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää ”todennäköisenä”? Tämäntyyppisiin kysymyksiin on vaikeaa antaa kovin täsmällisiä määritelmiä. Harkintamarginaalia ei lainkaan kavenna se sijoittelusäännösten yhteispiirre, että joustavasti määriteltyjen edellytysten täyttyessäkin vanki ainoastaan ”voidaan” sijoittaa avolaitokseen ja/tai koevapauteen.⁷ Esitöiden perusteella joustava sääntely vaikuttaa olevan tietoinen muutos vankeuslakia edeltäneen RTL:n aikaan, jolloin avolaitossijoittamisen edellytykset olivat lain tasolla säännelty nykyistäkin ylimalkaisemmin. Sääntelyä oli konkretisoitu alemmanasteisin normein, joissa määrättiin avolaitossijoittamisen edellytyksistä varsin kaavamaisesti.⁸ Tämän systeemin epäkohta oli vankeusrangaistuskomitean mukaan yhtäältä vangin yksilölliset ominaisuudet huomioivaa sijoittelua vaikeuttava jäykkyys. Toiseksi, vankeusrangaistuksen tuntuvuuteen vaikuttavien ratkaisujen sääntely hallinnollisella normiohjauksella nähtiin säädstaso-ongelmaksi.⁹

Vankisijoittelun luonnetta hyvin harkinnanvaraisena etuna alleviivaa se, ettei sijoittelupäätös ole vankeuslain 20 luvun 9 §:n mukainen muutoksenmuutok-

5 Tämä todetaan esim. teoksessa Mohell – Pajuoja 2006, s. 16.

6 European Prison Rules, josta on saatavilla epävirallinen, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen julkaisema suomenkielinen käännös ”Euroopan neuvoston vankilasäännöt”.

7 Hieman yleistäen voidaan sanoa näin. Kokonaisrangaistusta suorittavien kohdallahan koevapaus on RL 2 c luvun 12 §:n 3 momentin nojalla pakollinen, ellei vankia päästetä ehdollaiseen vapauteen.

8 Kokonaisuudistuksen yhteydessä kumotusta hallinnollisesta sääntelystä esim. Mohell – Pajuoja 2006, s. 60.

9 KM 2001:6, s. 96–97.

senhaun alainen asia.¹⁰ Ainoastaan jo tehdyn avolaitos- tai koevapaussijoituksen peruuttamisesta on määrättyissä tapauksissa mahdollista valittaa hallinto-oikeuteen.¹¹ Sijoitteluasioissa vangin ainoana reagointikeinoina on ylemmälle vankilaviranomaiselle tai eduskunnan oikeusasiamiehelle tehtävä hallintokantelu taikka virkavirheväitteeseen perustuvan (vahingonkorvaus)kanteen nostaminen kärjää-oikeudessa.

Vangin muutoksenhakuoikeutta koskevien säännösten selkiyttämistä valmistellut työryhmä on puolustanut sijoittelupäätösten valituskelvottomuutta muun muassa sillä, että ”päätös avolaitokseen sijoittamisesta ei heikennä vangin asemaa, vaan vanki saa oikeuden suorittaa rangaistustaan vapaammissa oloissa”, ja että ”valvottuun koevapauteen päästämispäätös on luonteeltaan poistumislupapäätöksiä vastaava harkinnanvarainen ratkaisu, jolla vangille myönnetään normaalisti poikkeava etu”.¹² Ymmärrettävästi ”normaalista poikkeavien etujen” saatavuus on kuitenkin omiaan herättämään intressejä niiden saamiseen ja vääryyskoemuksia niissä, jotka jäävät niistä paitsi. Tasapuolisen kohtelun vaatimusta ei tietenkään loukkaa se, että lakisäätteiset (ja perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen kanssa sopusoinnussa olevat) edellytykset täyttävä vanki sijoitetaan avolaitokseen tai koevapauteen, kun taas pako- tai rikoksenteokoalttiiksi osoittautunutta vankia ei sijoiteta. Sen sijaan silloin, kun edellytykset täyttävistä vangeista yksi saa tällaisen edun mutta toinen ei, tulee yhdenvertaisuudesta hyvin relevantti käsite.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti vankeuslakia koskevaa hallituksen esitystä käsitellessään huomiota siihen, että lakiehdotuksen toimivaltasäännökset mahdollistivat viranomaisen laajan harkintavallan käytön. Siksi se korosti lausunnossaan ”yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden huomioon ottamisen tärkeyttä sovellettaessa toimivaltasäännöksiä yksittäistapauksissa”.¹³ Kyseisillä periaatteilla tarkoitetaan siis nykyisin hallintolain 6 §:äänkin kodifioituja harkintavallan rajoitusperiaatteita: yhdenvertaisuutta, objektiviteettia, suhteellisuutta, tarkoitussidonnaisuutta ja luottamuksensuojaa.

10 Vangin muutoksenhakuoikeuden laajuus on herättänyt epäselvyyttä, sillä vankeuslain 20 luvussa luetellaan vain ne asiat, jotka ovat muutoksenhaun alaisia. Muutoksenhakukelvottomien asioiden ala on täytynyt määritellä e contrario. Hieman avoimeksi on jäänyt, johtuuko perustuslain 21 §:stä kuitenkin oikeus hakea muutosta tällaisiinkin asioihin. Vankeuslain 20 lukua tultaneenkin tältä osin muuttamaan selkeämmäksi (ks. oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:25).

11 Koevapauden peruuttamisesta voidaan valittaa kaikissa tapauksissa. Avolaitossijoituksen peruuttaminen on valituskelvoinen vain silloin, kun peruuttaminen on perustunut johonkin vankeuslain 6 luvun 2 §:n 1 momentin kohdista 1–3.

12 Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:25, s. 12 ja 15. Avolaitossijoittamista koskevien päätösten valituskelvottomuudelle esitettyä perustelua voidaan pitää varsin puutteellisena, sillä siinä on puhuttu vain tilanteesta, jossa vanki on siirretty avolaitokseen. Harva vanki kokenee tarvetta valittaa tämänsuuntaisesta päätöksestä.

13 PeVL 20/2005 vp.

1.3 Ongelmanasettelu

Vankisijoittelun sääntelyn muuttuminen joustavammaksi, sen nostaminen entistä kattavammin lain tasolle ja valvottu koevapaus sekä rangaistusajan suunnitelma täysin uusina instituutioina ovat omiaan aktivoimaan juridiseen argumentointiin puolin ja toisin. Samalla lisääntyy niin vankeinhoitoviranomaisen kuin asianajajien tiedontarve koskien joustavien lausekkeiden vakuuttavinta tulkintaa ja vankeinhoitoviranomaisen harkintavallan rajoja. Vangin intressissä on – ainakin useimmiten – sijoittua mahdollisimman avoimiin rangaistusoloihin. Vankeinhoitoviranomainen puolestaan pyrkii optimoimaan hallinnollisten päämäärien, so. vankeuslain tavoitteiden saavuttamisen. Tämä ei tosin tarkoita, että nämä intressit olisivat aina ristiriidassa.

Esitykseni tavoitteena on vastata edellä mainittuun tiedontarpeeseen osoittamalla sijoittelusäännöksiin liittyviä tulkintaongelmia ja analysoimalla eri tulkintavaihtoehtojen perusteltavuutta laintulkintametodien ja erityisesti hallintolain 6 §:n mukaisten harkintavallan rajoitusperiaatteiden valossa.¹⁴ Tarkastelen erikseen suunnitelmaedellytyslausekkeen (”edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista”) tulkintaa ja soveltuvuuden arviointia. Lisäksi käsittelen sijoitteluun sisältyvää harkintavaltaa avolaitos- ja koevapaussijoituksen edellytykset täyttävien vankien kohdalla. Esitykseni painopiste on siinä harkinnassa, sijoitetaanko vanki avolaitokseen tai koevapauteen. Avolaitos- ja koevapaussijoituksen peruuttamiseen liittyviä näkökohtia käsittelen vain siinä määrin, kuin se on tulkinnan kannalta olennaista.

2 Suunnitelmaedellytyksen arviointi

Kokonaisuudistuksen keskeisimpiä muutoksia aikaisempaan RTL:n aikaiseen tilaan verrattuna on kaikille vangeille laadittava rangaistusajan suunnitelma. Vankeuslain 4 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan rangaistusajan suunnitelma on ”yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten”. Säännöksen 2 momentissa on säädetty rangaistusajan suunnitelman sisältävän ”suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta

¹⁴ Kysymys ei toistaiseksi ole herättänyt kiinnostusta sen paremmin hallinto- kuin rikosoikeudellisenkaan tutkimuksen piirissä. Vankeinhoitoviranomaisen toimivalta yleisemmälläkin tasolla lienee koettu melko perifeeriseksi aihepiiriksi, sillä vankeuden täytäntöönpanoa koskeva oikeuskirjallisuus on toistaiseksi ollut määrältään olematonta. Vankeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen jälkeen ilmestyi Ulla Mohellin ja Jussi Pajuojaan Vankeuspaketikomentaari, jonka sisältö tosin on voittopuolisesti identtinen kokonaisuudistuksen esitöiden kanssa (mikä johtunee siitä, että kyseiset kirjoittajat olivat kokonaisuudistuksen päävalmistelijoina). Nykyjärjestelmän perusoikeusluottuvuuksista yleisemmin, ks. esim. Tapani – Tolvanen 2006.

koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä”. Rangaistusajan suunnitelma on väline kokonaisuudistuksessa julkilausuttujen vankeinhoidollisten tavoitteiden, vangin elämänhallinnan edistämisen ja rikoksenuusimiskäsitteeseen vaikuttamisen saavuttamiseksi.¹⁵ Rangaistusajan suunnitelmaa varten määritellään ne tekijät, jotka yksittäisen vangin kohdalla lisäävät rikoksenuusimiskäsitteeseen ja vaikeuttavat yhteiskuntaan integroitumista (esimerkiksi päihdeongelma, kouluttamattomuus tai rikosmyönteinen asennoituminen). Tällaisten kriminogeenisten tekijöiden pohjalta vankeusajalle suunnitellaan sisältö, jonka avulla sanottuihin tekijöihin pyritään vaikuttamaan.¹⁶ Tämä sisältö osaltaan määrittää avolaitos- ja koevapaussijoituksen edellytyksien täyttymistä kyseisen vangin kohdalla.

Rangaistusajan suunnitelma ei ole oikeudellinen asiakirja.¹⁷ Koevapauteen sijoittamisesta, poistumisluvan myöntämisestä ja muista vangin kannalta etuina näyttäytyvistä ratkaisuista on aina tehtävä kussakin yksittäistapauksessa hallintopäätös. Rangaistusajan suunnitelmassa ”vain” otetaan kantaa tällaisten päätösten edellytyksiin. Mutta kuten Mohell ja Pajujoja¹⁸ muistuttavat, rangaistusajan suunnitelman merkitystä korostaa se, että monet vankeuslain säännökset viittaavat suunnitelmaan ja monet etuudet ja luvat edellyttävät näiden myöntämisen edistävän sen toteutumista.

2.1 Suunnitelmaedellytys, avolaitosolettama ja suhteellisuusperiaate

Suunnitelmaedellytyksen kannalta on olennaista, millaista toimintaa katsotaan tarvittavan rangaistusajan suunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden edistämiseen ja missä laitoksessa kyseistä toimintaa on tarjolla. Suunnitelmaedellytykseen liittyvä päätöksentekoa voidaan kuvata praktisella syllogismilla:

Vangin rangaistusajan suunnitelmaan on kirjattu tavoitteeksi huumausaineista vieroittautuminen.

Laitoksessa L järjestetään päihdekuntoutusta.

V:n sijoittaminen laitos L:ään edistää rangaistusajan suunnitelmaa.

15 Mohell – Pajujoja 2006, s. 66.

16 Rangaistusajan suunnittelun tausta-ajatuksista, emt. s. 66.

17 Näkökohtaa selitetään esitöissä näin: ”Suunnitelma ei olisi sillä tavoin sitova eikä valituskelppoinen päätös, että se yksinomaan olisi esimerkiksi poistumisluvan perusteena. Poistumisluvan, siirrot ja muut vastaavat asiat edellyttäisivät vielä yksittäisessä tapauksessa tehtyä konkreettista päätöstä” (HE 263/2004 vp., s.150). Myös perustuslakivaliokunta piti tärkeänä, että rangaistusajan suunnitelman oikeudellisesti sitomaton luonne käy vankeuslain säännöksistä ilmi (ks. Mohell – Pajujoja, 2006, s. 66).

18 Mohell – Pajujoja 2006, s. 71.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden ja niihin liittyvien keinojen asettelu on esimerkiksi sosiaalityöhön ja käyttäytymistieteelliseen asiantuntemukseen nojautuvaa ammatillista harkintaa, jossa ei sellaisenaan ole selkeitä oikeudellisia latauksia. Rangaistusajan suunnitelmia laativat virkamiehet eivät myöskään ole (ainakaan virkansa perusteella) terveydenhuollon ammattihenkilöitä, joiden arviot olisivat esimerkiksi mielentilalausannon tavoin alistettavissa Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiantuntijakontrollille.

Käytännössä rangaistusajan suunnitelmaan kirjatun tavoitteen edistämiseen voi olla vaihtoehtoisia keinoja, ja saman tavoitteen edistäminen onnistuisi yhtälailla suljetussa kuin avoimessa laitoksessa tai jopa siviilissä (koevapausuunnitelmaan sisältyvän toiminnan muodossa). Tällöin suunnitelmaedellytyksen arviointi alkaa saada oikeudellisia sävyjä: Voiko vanki jonkin säännöksen tai oikeudellisen periaatteen nojalla perustellusti odottaa, että rangaistusajan suunnitelman kannalta tasavertaisista sijoitteluvaihtoehdoista valitaan vapautta vähiten rajoittava?

Kun valinta tehdään suljetun ja avoimen laitoksen välillä, näyttää vankeuslain 4 luvun 8 § johtavan myöntävään vastaukseen: Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan laitokseen kuin laitoksen järjestys ja turvallisuus sekä laitoksessa pitämisen varmuus edellyttävät. On kuitenkin kysyttävä, miten imperatiiviseksi 4 luvun 8 §:ssä käytetty ilmaisu ”ei tule” on tarkoitettu ja millaisessa suhteessa säännös on 4 luvun 9 §:ään ja 6 luvun 1 §:ään, joiden nojalla vanki ainoastaan ”voidaan” sijoittaa avolaitokseen. Rasittaako sijoittelusäännöksiä normikonflikti? Hallituksen esityksestä ei löydy tähän täysin yksiselitteistä vastausta:

”Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisäksi periaatteellista säännöstä siitä, ettei vankia tulisi sijoittaa suljetumpaan laitokseen tai laitoksen osastoon kuin laitoksen järjestys ja turvallisuus sekä laitoksessa pitämisen varmuus edellyttävät. Käytännössä säännöksellä olisi merkitystä tilanteissa, joissa edellä mainituilla perusteilla vangin sijoittaminen voisi tulla kysymykseen kahteen tai useampaan valvonnan asteeltaan erilaiseen laitokseen.”¹⁹

Annettaessa 4 luvun 8 §:n sanamuodolle yleiskielen mukainen merkitys päädyttäisiin tulkintaan, jonka mukaan vankia *ei saa* sijoittaa suljetumpaan laitokseen kuin mitä säännöksestä mainituista turvallisuusnäkökohdista johtuu. Sen sijaan esityölausumassa esiintyvä luonnehdinta ”periaatteellinen” viittaa siihen, että kyseessä olisi vain suositusluonteinen optimointisäännös. Toisaalta edellä siteera-

19 HE 263/2004, s. 150.

tun lausuman jälkimmäisen virkkeen mukaan säännöksen 1 momentti ilmaisisi selkeän avolaitosolettaman, jonka turvallisuusnäkökohdat voisivat kylläkin tarvittaessa kumota. Samanlaisen päätelmän voi tehdä vankeusrangaistuskomitean selityksestä koskien avolaitossijoittamista sääntelevää 4 luvun 9 §:ää:

”Merkittävin periaatteellinen muutos nykyiseen käytäntöön olisi se, että ehdotetussa säännöksessä avolaitossijoitus asetettaisiin periaatteellisesti ensisijaiseksi sijoitukseksi 1 momentissa mainituissa tilanteissa, mutta ensisijaisuudesta voitaisiin poiketa 2 ja 3 momenteissa mainituilla perusteilla.”²⁰

Lausuma viittaisi siihen, että vankeuslain 4 luvun 8 §:ssä todella presumoitaisiin avolaitokseen sijoittaminen ja 4 luvun 9 §:ssä sekä 6 luvun 1 §:ssä puolestaan lueteltaisiin ne tekijät, jotka estävät tämän presumption mukaisen sijoittamisen. Komitean lausumassa käytetty luonnehdinta ”periaatteellinen” kuitenkin ohjaa päättelemään, ettei 4 luvun 8 §:ssä esiintyvää ”ei tule” -ilmaisua ole tarkoitettu juridisesti ”kovaksi” tekstiksi. Valiokunta-aineistossa²¹ sen paremmin kuin vankeuslain kommentaarissakaan²² ei ole käsitelty presumptiokysymystä.

Kysymystä voi lähestyä myös hallintolain 6 §:n kautta. Säännöksessä ilmaistun suhteellisuusvaatimuksen mukaan hallintotoimen on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Suhteellisuusvaatimus on ilmaistu myös vankeuslain yleisissä toimivaltasäännöksissä: Lain 1 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

Suhteellisuusvaatimuksen soveltuvuus vankisijoittelukysymyksiin riippuu muun muassa siitä, tulkitaanko avolaitoskelpoisen vangin asuttaminen suljetussa vankilassa ”oikeuksiin puuttumiseksi” tai ”haitan aiheuttamiseksi”. Vastaus ei ainakaan ole ilmeisen kielteinen. Vankeuslain 4 luvun 8 §:stä voi johtua vähintäänkin heikko oikeus avolaitossijoitukseen silloin, kun soveltumattomuus ei sijoittamista estä. ”Haitasta” sen sijaan lienee selvästi kyse, kun puhutaan vapauden rajoittamisen asteesta. Vankeuslain suhteellisuusperiaate on luultavasti kirjoitettu voimankäyttö- tms. reaktiivisempia tilanteita ajatellen. Vankeuslain toimivaltasäännösten on kuitenkin katsottu koskevan kaikkien virkatehtävien hoitoa ja kaikkea toimivaltuuksien käyttöä.²³

20 KM 2001:6, s. 168.

21 LaVM 10/2005 vp ja PeVL 20/2005 vp.

22 Mohell – Pajujoja 2006, s. 62, jossa ainoastaan toistetaan hallituksen esityksestä ilmenevä teksti.

23 emt., s. 29.

Suhteellisuuden vaatimuksen yhtenä elementtinä on hallinto-oikeuden yleisissä opeissa pidetty sitä, että hallintotoimen tulee olla hallinnon tavoitteen kannalta tarpeellinen ja välttämätön.²⁴ *Tarpeellisuusperiaatteen* käsite esiintyy vankeinhoidon oppikirjassakin.²⁵ Periaatetta havainnollistetaan nimenomaan voimankäyttöä sivuavalla esimerkillä, jonka mukaan vankia ei saa eristää, jos eristämisen tarve voidaan poistaa muilla keinoilla, ja että eristämistä ei saa jatkaa pidempään kun on välttämätöntä vankeinhoidollisten tavoitteiden kannalta.²⁶

Sijoittelukysymyksiä tämän esityksen tarkoittamassa mielessä ei kuitenkaan ole RTL:n aikaisessa vankeinhoidossa ilmeisestikään ajateltu hallinnon oikeusperiaatteiden koskettamana asiana. Ajattelutapa on ilmeisesti ollut sellainen, että suljetun vankilan normaaliosastoa on pidetty vankisijoittelun oikeudellisena normaalitilana, ja vasta siitä ankarampaan suuntaan poikkeamista on tullut jotenkin perustella. Vankeuslain 4 luvun 8 § näyttää kuitenkin siirtäneen tuota oletusarvoa ainakin piirun verran avolaitoksen suuntaan, ja nykyaikana vangin asuttamista suljetussa vankilassa voitaisiin pitää tarpeellisuusvaatimuksen vastaisena, mikäli vanki on avolaitoskelpoinen ja rangaistusajan suunnitelman toteutumista voitaisiin yhtä hyvin resurssienkin puolesta edistää avoimemmissa rangaistusoloissa.

Rangaistusajan suunnitelman ja laitossijoituksen välinen vastaavuus voi olla monisyisempi siten, että tiettyä tavoitetta voidaan toteuttaa avoimuudeltaan eriasteisissa rangaistusoloissa, mutta toiseen tavoitteeseen päästään vain jossakin suljetussa laitoksessa. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteille asetetaan käytännössä myös jonkinlainen tärkeysjärjestys. Tarpeellisuusperiaatteen vastaista ei ole edellyttää suljettua laitossijoitusta vaativan, ensisijaisen tavoitteen edistämistä ennen kuin avoimempiin rangaistusoloihin siirtäminen – joka sinänsä olisi yhteensopi- va jonkin sekundaarisemman tavoitteen kanssa – katsotaan mahdolliseksi.

2.2 Vankisijoittelun kannustinfunktio

Suunnitelmaedellytyslauseke on tulkittavissa niinkin, että avolaitoksessa tai koevapaudessa tapahtuvan toiminnan ei ole välttämätöntä nimenomaisesti kytkeytyä rangaistusajan suunnitelmassa asetettuun tavoitteeseen, vaan tarjoamalla vangille mahdollisuutta sijoittua avoimempiin olosuhteisiin myöhemmin rangaistusaikana voidaan motivoida vankia aktiivisuuteen suunnitelman toteuttamisessa hänen

24 Mäenpää 2004, s. 169.

25 Myhrber 2002, s. 58.

26 emt, s. 72.

ollessaan vielä suljetussa laitoksessa. Mohell²⁷ kutsuu tätä ”porkkana-ajatteluksi”. Tulkinta perustuu vankeuslakia koskevaan hallituksen esitykseen, jossa avoimpiin rangaistusoloihin siirtymisen mahdollisuus nähdään yhtenä keinona ”motivoida vankia rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan”.²⁸ Käytännön vankeinhoitotyössä onkin tavallista kirjata rangaistusajan suunnitelmaan, että avolaitosiirto voi tulla vangin kohdalla kyseeseen, kunhan esimerkiksi päihdeongelmaa on ensin suljetussa vankilassa työstyetty.

Kun ajatus avolaitos- ja/tai koevapaussijoitusmahdollisuuden käyttämisestä sanotunlaisena kannustimena vastaa lainsäätäjän tahtoa, ei liene harkintavallan väärinkäyttöä evätä siirtoa avoimpiin rangaistusoloihin, jos vanki on kieltäytynyt rangaistusajan suunnitelman noudattamisesta. Suhteellisuusperiaate voi tosin asettaa rajoja tällaisen ”painostusvankeuden” hyväksyttävälle kestolle. Harvemmin lienee oikeasuhtaista, sen paremmin kuin tarpeellisuusvaatimuksenaan mukaista pysyttää suljettuun laitokseen tehty sijoituspäätös koko vankeuden loppuajan yksin sillä perusteella, että vanki on ollut haluton myötävaikuttamaan rangaistusajan suunnitelmansa toteuttamiseen. Tällainen sanktio ei olisi sopusoinnussa vankeuslain esitöissä julkilausutun asteittaisen vapauttamisen ideaalinkaan kanssa.²⁹ Eri asia on, jos rangaistusajan suunnitelman noudattamatta jättäminen ilmenee käyttäytymisenä, jonka perusteella vangin katsotaan olevan suorastaan soveltumaton avoimpiin rangaistusoloihin.

2.3 Rangaistusajan suunnitelma ja luottamuksensuoja

Edellä kuvailtu asetelma, jossa avolaitos- ja/tai koevapaussijoitus on tulevaisuudessa häämöttävä optio, herättää kysymyksen tällaisen viranomaisen vangille antaman ehdollisen lupauksen sitovuudesta ja sitä kautta rangaistusajan suunnitelman sopimusluonteesta.

Hallintolain 6 §:ään kodifoidun luottamuksensuojaperiaatteen mukaan viranomaistoimien ”on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia”. Lain esitöissä selitetään periaatteen rajoittavan ”edunsuovien päätösten peruuttamista taannehtivin vaikutuksin ja yleensäkin päätösten muuttamista yksityiselle haitalliseen suuntaan”.³⁰ Luottamuksensuojaperiaatteeseen viittaavaa säännöstä ei ole sisällytetty vankeuslakiin, ja lain esitöissä vaietaan siitä, onko

27 Mohell 2007, s.333.

28 HE 263/2004 vp, s. 149.

29 Ajattelutavasta tarkemmin esim. Mohell – Pajuoja 2006, s. 18.

30 HE 72/2002 vp.

tällä ratkaisulla jokin (tulkinallinen) merkitys. Hallintolain luottamuksensuojasäännös tulee siis sellaisenaan sovellettavaksi myös vankeuden täytäntöönpanossa.

Rangaistusajan suunnitelma on nimensä mukaisesti suunnitelma. Nykyisessä järjestelmässä sillä on merkittäviäkin tosiasiallisia vaikutuksia vankeuden sisältöön, mutta muodollisesti oikeusvaikutuksellinen asiakirja se ei ole.³¹ Toiseksi, vankeuden alkuvaiheessa laadittua suunnitelmaa ei rajoita lainvoiman kaltainen pysyvyys, vaan suunnitelmaa voidaan vankeuden kuluessa muuttaa. Tähän on itse asiassa vankeuslain 4 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan tarvittaessa jopa velvollisuus. Mäenpää on kuitenkin katsonut, ettei luottamuksensuojan merkitys ole mitenkään vähäisempi varsinaisten oikeusvoimavaikutusten ulkopuolelle jäävässä viranomaistoiminnassa, kuten erilaisten ennakkokokannottojen antamisessa.³²

Luottamuksensuojan piiriin kuuluvien viranomaistoimien tunnusmerkistöä ei tosin vaikuta vallitsevan täysin täsmällistä yhteisymmärrystä. Hallintolain esitöissä todetaan, ettei pelkkä viranomaisen esittämä ”käsitys” tai ”lupaus” saa aikaan oikeudellisesti perusteltua odotusta.³³ Ojansen esittämän rajauksen mukaan viranomaistoimen tulisi puolestaan olla riittävän pysyvä, jotta oikeutettu odotus voisi syntyä.³⁴

Rangaistusajan suunnitelman yhtenä tarkoituksena on lisätä vankeusajan ennustettavuutta ja suunnitelmallisuutta vangin kannalta,³⁵ mikä kyllä puoltaisi luottamuksensuojan relevanssia – ainakin jäljempänä hahmoteltavin edellytyksin. Lisäksi rangaistusajan suunnitelman sisällöllä voi olla merkittäviä tosiasiallisia vaikutuksia vangin asemaan ja suunnitelma on lakiin perustuva hallinnon työkalu, joten mistään täysin epäformaalista käsityksestä tai lupauksesta ei rangaistusajan suunnitelmassa ole kyse.

Luottamuksensuojan edellytyksiä pohdittaessa on huomattava, ettei viranomaisen tuottama kommunikaatio yksinään riitä perustamaan suojattavia odotuksia,

31 Näkökohtaa selitetään esitöissä näin: ”Suunnitelma ei olisi sillä tavoin sitova eikä valituskelpoinen päätös, että se yksinomaan olisi esimerkiksi poistumisluvan perusteena. Poistumisluvat, siirrot ja muut vastaavat asiat edellyttäisivät vielä yksittäisessä tapauksessa tehtyä konkreettista päätöstä” (HE 263/2004 vp, s.150).

32 Mäenpää 2003, s. 394.

33 HE 72/2002 vp.

34 Ojansen 2007, s. 52. Kanta on tosin esitetty eurooppaoikeudellisessa asiayhteydessä, josta luottamuksensuojaperiaate onkin kotimaiseen oikeusjärjestykseen omaksuttu.

35 HE 263/2004 vp, s. 148.

vaan luottamuksensuojan on katsottu edellyttävän myös adressaatin vilpittömyyttä.³⁶ Näin ollen, jos vanki on rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa esimerkiksi antanut olennaisesti katteettoman kuvan koevapauteen päästämistä puoltavista elinolosuhteistaan,³⁷ ei mitään oikeutettua odotusta ole syntynyt.

Vastaavasti voidaan alun perin puoltavaa avolaitos- tai koevapauslauseketta joutua myöhemmin muuttamaan sillä perusteella, että vangin käyttäytyminen rangaistusajana osoittaaakin soveltumattomuutta vapaampiin oloihin. Tällöin onkin asiallisesti kyse jo siitä, etteivät avolaitossiirron tai koevapauden muodolliset edellytykset enää täyty sijoitteluasian tullessa vireille. Kysymys on jossain määrin ongelmallisempi silloin, kun edellytysten raukeaminen ei perustu vangin tuottamukselliseen menettelyyn. Esimerkkinä voidaan ajatella tilannetta, että työpaikka, jossa vangin olisi koevapauden aikana tarkoitus käydä, lopettaa toimintansa ennen koevapauden ajankohtaistumista. Avolaitossiirron edellytys puolestaan voisi raueta vaikkapa siksi, että avolaitoksessa lopetetaan se nimenomainen toiminta, johon osallistumiseksi siirtoa on suunniteltu. Suhteellisuusperiaate voi tällöin edellyttää tavoitesijoitteluvaihtoehtovastaavuuden uudelleenarviointia vangin eduksi.

Kysymys edellytysten raukeamisen vaikutuksellisuudesta aktualisoituu ehkä keskeisemminkin, kun harkitaan jo tehdyn koevapauden tai avolaitossijoituksen peruuttamista. Rikoslain 2 c luvun 8 §:n 3 momentin mukaan koevapaus tulee peruuttaa, elleivät koevapauden edellytykset enää koevapauspäätöksen tekemisen jälkeen täyty. Peruuttamissäännös on luultavasti laadittu nimenomaan ajatellen tilanteita, joissa koevapaudessa oleva vanki rikkoo velvoitteitaan. Kuitenkin se edellytys, että koevapauden tulee edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista, voi raueta ilman vangin tuottamustakin. Säännöksen sanamuodon mukaan peruuttamiseen riittäisi, että koevapaus ei enää edistä rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Tällaisen tilanteen käsilläolo ei edellytä vangin aiheuttaneen tuota muutosta. Tätä tulkintaa tukee myös vankeusrangaistuskomitean näkökohta, jonka mukaan vanhan aikaistamisjärjestelmän puutteena oli se, ettei jo myönnettyä aikaistamista voitu enää myöhemmin peruuttaa, vaikka vangin olosuhteissa tapahtunut muutos olisi lakkauttanut aikaistamisperusteen olemassaolon.³⁸

36 HE 72/2002 vp ja Mäenpää 2003, s. 171.

37 Puoltava suhtautuminen koevapauteen edellyttää, että vanki viettäisi koevapausajansa tavalla, joka edistää yhteiskuntaan integroitumista. Tämän edellytyksen voi täyttää esimerkiksi ansiotyössä käyminen. Tekstissä käyttämäni esimerkki tarkoittaisi sitä, että rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa vanki erheellisesti kertoisi vaikkapa olevansa edelleen jatkuvassa työsuhteessa.

38 KM 2001:6, s. 250.

Komitea on katsonut mietinnössään, että nykyinen rikoslain 2 c luvun 8 §:n 3 momenttiin kirjoitettu koevapauden peruuttamisen sääntely ”korjaa” kyseisen ”epäkohdan”. Mietinnössäkään ei esitetä, että peruuttamiseen johtavan edellytyksen raukeamisen tulisi välttämättä olla vangin aiheuttama.³⁹

Systemaattinen tulkinta tosin johtaa kysymään, onko avolaitossijoituksen peruuttaminen tietoisesti säännelty tältä osin toisin. Avolaitoksesta suljettuun vankilaan siirtämistä koskevasta vankeuslain 6 luvun 2 §:stä ei nimittäin löydy tuottamusneutraalia rangaistusajan suunnitelmaan viittaavaa kriteeriä. Siirto suljettuun vankilaan edellyttää, että vanki ”kieltäytyy osallistumasta rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan” (em. säännöksen 2 kohta).

Kuten edellä todettiin, rangaistusajan suunnitelman muuttaminen sinänsä ei ole mitenkään oikeudetonta. Käytännössä muutostarve saattaa herätä vangin osoitautuessa haluttomaksi suunnitelman noudattamiseen. Mutta, kuten vankeuslain esitöissä katsotaan,

”on kuitenkin selvä, että jos rangaistusajan suunnitelmaa on noudatettu eikä esimerkiksi järjestyksikkömuksia tai muita olosuhteiden muutoksia ole tapahtunut, päätökset ovat huomattavasti varmemmin suunnitelman mukaisia myös konkreettisessa tapauksessa, jos muut laissa asetetut edellytykset täyttyvät. Kaikkien osapuolten kannalta tämä merkitsee ennustettavuuden lisääntymistä ja epävarmuuden vähenemistä”.⁴⁰

Mielestäni esityölausuma on silti turhan varovaisesti muotoiltu (”...ovat huomattavasti varmemmin suunnitelman mukaisia...”). Koska ellei mitään olosuhdemuutoksia ole tapahtunut, sijoittelupäätöksen tulisi ”varmasti” olla suunnitelman mukainen. Suunnitelmasta poikkeaminen vangin epäeduksi ilman minkäänlaisia perusteita olisi kaiketi katsottavissa hallintolain 6 §:n vastaiseksi mielivallaksi. Tällaiset perusteet saavat kuitenkin olla myös hallinnosta johtuvia. Hallintolakia koskevan hallituksen esityksen mukaan yksityisen luottamus voi tapauskohtaisesti joutua väistymään julkisen edun tieltä.⁴¹ Suvirannan mielestä näin saisi käydä esimerkiksi silloin, kun hallinnon lainalaisuuden periaate edellyttäisi virheellisen tai yhdenvertaisuuden periaate vakiintuneesta käytännöstä poikkeavan päätöksen korjaamista.⁴²

39 Mietinnössä mainitaan esimerkkinä olennainen muutos vangin perhesuhteissa.

40 HE 263/2004 vp.

41 HE 72/2002 vp, s. 54–56.

42 Suviranta 2004, s. 1421.

3 Soveltuvuusedellytysten arviointi

Soveltuvuusedellytysten arvioinnissa tulee ratkaista, katsotaanko vanki tarpeeksi luotettavaksi avolaitokseen tai koevapauteen, vai pidetäänkö ehtojen rikkomisen tai uuteen rikokseen syyllistymisen riskiä liian korkeana.

Sijoittelun yleisperiaatesäännöksessä (vankeuslaki 4 luku 8 §) mainitaan sijoittelussa huomioon otettavina kriteereinä mm. rangaistuskertaisuus ja vangin aikaisempi rikollisuus. Avolaitoksesta suljettuun vankilaan siirtämistä koskevassa säännöksessä (vankeuslaki 6 luku 2 §) taas on asetettu yhdeksi mahdolliseksi avolaitossijoituksen peruuttamisen kriteeriksi vangin syyllistyminen ennen avolaitokseen tuloa rikokseen, jonka johdosta avolaitossijoituksen ”edellytykset eivät enää täyty” (säännöksen 4 kohta). Kyseisillä edellytyksillä viitataan säännöksessä saman luvun 1 §:n 3 kohtaan, jonka mukaan avolaitokseen siirtäminen edellyttää (muun ohella), että avolaitoksen järjestyksen noudattamista, laitoksessa pysymistä ja rikoksetonta käyttäytymistä on pidettävä todennäköisenä. Koevapaus­säännöksessä (RL 2c luku 8 §) soveltuvuus on määritelty siten, että ”vangin rangaistus­aikaisesta käyttäytymisestä, hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä”.

Säännöksistä voi helposti saada sen kuvan, että niissä annetaan piileviä legaalimääritelmiä avolaitos- ja koevapaussoveltuvuudelle ja säännellään niistä ”todistuskeinoista”, joihin soveltuvuuden arvioinnin tulee perustua. Esimerkiksi sijoittelun yleisperiaatesäännöksessä (vankeuslaki 4 luku 8 §) mainitaan vangin rangaistuskertaisuus ja aikaisempi rikollisuus seikkoina, jotka on sijoittelussa huomioitava. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan tuon lainkohdan yksityiskohtaisessa perustelussa käsitellä sitä, millä tavoin rangaistus- ja rikostausta oikeastaan tulisi huomioida.⁴³ Edes sitä ei mainita, tarkoitetaanko aikaisemmilla rangaistuserroilla olevan estevaikutus vai tulisiko avolaitossijoitusta päinvastoin jopa priorisoida rikoksenuusijoiden kohdalla (syystä että suljetussa vankilassa olemisen ajateltaisiin entisestäänkin vaikeuttavan yhteiskuntaan sopeutumista). Kertalaisuus ja rikostausta mainitaan vankeuslain esitöissä hieman toisaallakin, nimittäin avolaitossijoittelua koskevien säännösten perusteluissa. Arvioitaessa avolaitosedellytysten täyttymistä voidaan esityölausuman mukaan ottaa huomioon muun muassa vangin aikaisemmat rangaistuskerrat sekä vangin rikoksen

43 HE 263/2004 vp, s. 150.

tai rikollisuuden laatu ja laajuus.⁴⁴ Tästäkään yhteydestä ei tosin ilmene, miten rangaistus- ja rikostaustan on tarkkaan ottaen ajateltu sijoitteluun vaikuttavan.

Hallinnollisen normiohjauksen historia tukisi estevaikutustulkintaa. Vankeuslainsäädännön kokonaisuudistusta edeltäneellä aikakaudella silloinen oikeusministeriön vankeinhoito-osasto (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) tarkensi lainsäädännön avolaitosedellytyksiä yksityiskohtaisilla ohjeilla, joissa määrättiin esimerkiksi, ettei avolaitoksiin tule sijoittaa yli kaksin- tai kolminkertaisia uusijoita.⁴⁵ Vankeuslain voimaantulon yhteydessä kyseiset ohjeet kumottiin, sillä laissa ei anneta valtuutusta säännellä sijoittelukriteereitä alemmanasteisin normein.

3.1 Sijoitteluharkinnan tarkoitussidonnaisuudesta

Itseisarvoista merkitystä ei rangaistuskertaisuudelle tai rikoksen laadulle nähdäkseni voi sijoittelussa kuitenkaan antaa, sillä tällainen menettely lienee katsottavissa hallintolain 6 §:stä johtuvan tarkoitussidonnaisuusvaatimuksen vastaiseksi. Viranomaisenhan on hallintolain 6 §:n mukaan ”käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin”. Tarkoitussidonnaisuuden ydinsisältöä on selitetty niin, että periaatteen mukaan kullakin viranomaisella on oma tehtäväalueensa ja toimivaltansa tämän hoitamiseen, eikä toimivaltaa tulisi käyttää kyseisen tehtäväalueen ulkopuolisiin – edes julkisiin – intresseihin.⁴⁶

Tarkoitussidonnaisuuden toteutumista käytännössä vaikeuttavaksi seikaksi on hallinto-oikeudellisessa kirjallisuudessa huomattu se, ettei toimivallan käytön oikea tarkoitus ole kaikessa viranomaistoiminnassa aina helposti määriteltävissä.⁴⁷ Vankisijoittelua koskevassa harkinnassa ei kuitenkaan pitäisi helposti herätä tällaista teleologista ongelmaa, sillä vankeuden täytäntöönpanon yleiset tavoitteet määritellään heti uuden vankeuslain alussa. Vankeuslain 1 luvun 2 §:n mukaan ”vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittamista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana”. Itse asiassa vankeuslainsäädännön kokonaisuudistus käynnistyi pyrkimyksestä entistä määrittäisemmin vähentää uusintarikollisuutta ja edistää vangin vankeudenjälkeistä sopeutumista yhteiskuntaan.⁴⁸

44 HE 263/2004 vp, s. 151.

45 Kokonaisuudistuksen yhteydessä kumotusta hallinnollisesta sääntelystä esim. Mohell – Pajujoja 2006, s. 60.

46 Esim. Auer 2005, jossa käsitellään mm. Veli Merikosken harkintavaltaoppia.

47 Mäenpää 2003, s. 166 ja Uotila ym. 1989, s. 52.

48 HE 263/2004 vp.

Tarkoitussidonnaisuudesta (ja vallanjako-opistakin) seuraa, ettei sijoitteluharkinnan tule olla rikosoikeudellista seuraamusharkintaa. Vankeinhoitoviranomaisen ei kuulu ryhtyä lainkäyttäjän rooliin ja antaa sijoitteluharkinnassa *itseisarvoista* merkitystä esimerkiksi vankilakertaisuudelle tai sille rikokselle, josta vanki on tuomittu. Tuomioistuinhän on asteittaisen ankaroitumisen jo tarvittaessa toteuttanut rangaistuslajia valitessaan ja rangaistusta mitatessaan. Vankeuslaissa esiintyvät soveltuvuuden ”legaalmääritelmät” tulee siis ymmärtää vain ehdotuksiksi siitä, millaiseen lähdeaineistoon soveltuvuuden arviointi voi muun ohella perustua. Koevapausäännöksessä mainitaankin yhtenä arviointiperusteena ”vangin henkilö”, mikä viittaa kokonaisvaltaisempaan harkintaan, jonka lopputulos ei määräydy mekaanisesti – vai tulisiko sanoa asenteellisesti – pelkän rikosnimikkeen ja laitokertaisuuden funktiona. Myös Mohell ja Pajujoja katsovat, että soveltuvuusarvioinnin tulisi olla ”kokonaisvaltaista harkintaa”, joka perustuu ”muun muassa” vangin henkilöstä ja rikollisuudesta saatuun informaatioon.⁴⁹ Nykyinen järjestelmä rangaistusajan suunnitteluineen ja siihen liittyvine yksilöllisine henkilöarvioineen tähtääkin osaltaan juuri tällaiseen vangin elämäntilanteen kokonaisvaltaisempaan arviointiin.

Edellä mainitun kaltainen ajattelutapa ilmenee myös EOA:n kannanotossa valvomattomien tapaamisten automaattiseen kieltämiseen yksinomaan vangin rikoksen laadun perusteella. Rikoksen laatu sinänsä ei tavallisesti voi olla riittävä peruste evätä vangin ja vierailijan väliset valvomattomat tapaamiset. Tällainen automatiikka tarkoittaisi EOA:n mukaan lisärangaistusta.⁵⁰

3.2 Suhteellisuusperiaate soveltuvuusarvioinnissa

Tarkoitussidonnaisuuden lisäksi myös suhteellisuusvaatimus saattaa asettaa rajoja soveltuvuuden arvioinnille. Näin lienee erityisesti silloin, kun soveltuvuusarviointi perustuu vangin rangaistusaikaiseen käyttäytymiseen. Tällöinhän tavallisesti tarkastellaan sitä, onko vanki kuluvalla vankilakaudella tai mahdollisilla aikaisemmilla vankeuskausilla syylistynyt jonkinlaisiin laitoserikkomuksiin. Mikäli rikkomuksesta on merkintä, tulisi rikkomuksen olennaisuuden arvioinnissa noudattaa oikeasuhtaisuutta. Olisi suhteellisuusvaatimuksen vastaista evätä koevapaus vedoten esimerkiksi siihen, että vanki on aikaisemmalla, vuosien takaisella vankilakaudella palannut poistumislavalta joitain minuutteja myöhässä. Tilanne muuttuu selvästi toiseksi, jos avolaitossiirtoa hakevan vangin hallusta on kuluvalla vankeuskaudella löydetty useita kertoja huumausainetta.

⁴⁹ Mohell – Pajujoja 2006, s. 82.

⁵⁰ EOA:n toimintakertomus 2006.

Tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista käsitellä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisua 3521/2004, jossa oli kyse avolaitosmääräyksen peruuttamisesta. Kantelun tehnyt vanki, joka pyysi oikeusasiamiestä toteamaan hänen olevan edelleen avolaitoskelpoinen, oli askarrellut teipistä kädensijan tussikynään, mikä vuoksi vankeinhoitoviranomainen oli katsonut vangin syyllistyneen järjestyksikkomukseen pitämällä hallussa teräaseeseen rinnastuvaa hengenvaarallista välinettä. EOA piti kyseenalaisena, oliko tällaisen johtopäätöksen tekeminen ja avolaitosmääräyksen peruuttaminen aivan suhteellisuusperiaatteen mukaista. Ratkaisun viestiksi voinee tulkita sen, ettei vankia tulisi aivan vähäisten tekojen perusteella pitää avolaitokseen soveltumattomana.

3.3 Soveltuvuusarviointi ennusteena

Suhteellisuusperiaatteen esiin nostaminen soveltuvuusarvioinnin yhteydessä vahvistaa hahmotustapaa, jossa soveltuvuus nähdään sikäli *normatiivisena* käsitteenä, että soveltuvuudesta tehtävä arvio on ikään kuin sanktio tai palkkio vangin käyttäytymisestä: Moitteettomasti käyttäytynyt vanki arvioidaan soveltuvaksi, rikkomukseen syyllistynyt vanki soveltumattomaksi. Tällaisissa päätelmissä piilee kuitenkin ns. mututiedon vaara.

Ajateltaessa soveltuvuusarviointia (positiivisen tai negatiivisen) sanktioinnin sijaan *tilastollisena ennusteena*, herää kysymys siitä, millaiset muuttujat ovat tutkitusti yhteydessä esimerkiksi koevapausehtojen rikkomiseen. Nuo muuttujat eivät *välttämättä* paikannu yksinomaan vangin rikosnimike- tai laitostyöntekijähistoriaan.

Jos soveltuvuuden arviointi perustuu tieteelliseen näyttöön, menettää suhteellisuusperiaate nähdäkseen pitkälti merkityksensä. Ajatelkaamme esimerkiksi tutkimustulosta, jonka mukaan vangin verbaalinen älykkyysosamäärä on yhteydessä pakoriskiin.⁵¹ Viranomainen ei väärinkäyttäisi harkintavaltaansa evätessään avolaitossijoituksen sillä perusteella, että vangin kielellinen suoritus taso on alhainen. Tällainen intuitiivisesti melko mielivaltaiselta vaikuttava peruste olisi nimittäin oikeutettavissa ennustearvolla.

Käytännön vankeinhoitotyössä ei liene sovellettu kovin sofistikoituneisiin malleja ennustettaessa vangin menestymistä matalamman valvonnan rangaistusolosuhteissa. Mainittakoon, että kriminologisesta kirjallisuudesta kyllä löytyy tutkimuksia, joissa on tunnistettu pakoriskiin yhteydessä olevia muuttujia.⁵²

51 McMackin – Tansi – Hartwell 2005.

52 Culp 2005, McMackin ym. 2005.

Suhteellisuusvaatimuksen rinnalle – tai ehkä ennemminkin tilalle – voidaan siinostaa objektiivisuuden vaatimus soveltuvuuden arviointiin. On kuitenkin epävarmaa, katsotaanko tällaisen evidenssipohjaisen päätöksenteon ideaalin kuitenkin sisältävän oikeudelliseen *objektiveettiperiaatteeseen*, joka on sekä hallintolaissa että vankeuslaissa ilmaistu vaatimukseksi virkatoimen puolueettomuudesta (HL 6 § ja VankL 1 luvun 6.1 §). Useinhan objektiveettiperiaate samaistetaan hallinto-oikeudellisessa kirjallisuudessa esteellisyssäännöksiin. Hallintolain esitöissä on toisaalta lausuttu periaatteen sisältävän puolueettomuuden vaatimuksen lisäksi sen, että viranomaistoimien tulee olla ”objektiivisesti perusteltavissa”.⁵³ Kyseistä esityölausumaa ei kuitenkaan enää ole tarkennettu tai havainnollistettu. Millaisessa tilanteessa virkatoimi katsottaisiin harkintavallan ylitykseksi (tai alitukseksi) sen perusteella, että hallintolain 6 §:stä johtuva objektiivisen perusteltavuuden vaatimus jää täyttymättä? Objektiveettiperiaatteesta tuskin seuraa, että hallintopäätös olisi katsottava hallintolain 6 §:n vastaiseksi aina kun sen pohjana olevat selvitykset eivät nojaudu riidattomaan tilastolliseen (tai yleisemmin tieteelliseen) näyttöön.

Tilastollisen perusteltavuuden merkitys on ainakin siinä, että soveltuvuusarvio, joka *prima facie* näyttää loukkaavan jotakin oikeusperiaatetta, voi olla puolustettavissa tilastollisena faktana.

Vankia koskevien arvioiden oikeellisuuden merkitykseen on kylläkin kiinnitetty huomiota eduskunnan oikeusasiamiehen taholta. EOA on pitänyt tärkeänä, että esimerkiksi vangin karkaamisalttiutta kuvaavat merkinnät vankeinhoidon asiakirjoissa vastaavat totuutta. Asiakirjoissa tulisi myös olla maininta vankia koskevan informaation luotettavuusasteesta. Objektiveettiperiaatteeseen ei tosin näissä lausumissa viitattu.⁵⁴

3.4 Pähhteettömyysedellytyksen tulkinnasta

Soveltuvusedellytyksistä pähhteettömyys ansaitsee vielä oman tarkastelunsa, sillä pähderiippuvuus on arvioitu olevan noin 90 %:lla miesvangeista.⁵⁵ Toiseksi, pähhteettömyysedellytyksen tulkinnasta on olemassa oikeudellista ratkaisumateriaalia, jota muutoin on vankisijoittelukysymyksistä annettu varsin niukalti.

Vankeuslain 6 luvun 1 §:n 4 momentin mukainen pähhteettömyysitoumus tarkoittaa, että vanki suostuu pyydetessä (eli ilman yksilöidyn pähhtymysepäi-

53 HE 72/2002 vp s. 30.

54 EOA:n toimintakertomus 2006

55 Mohell 2007, s. 334.

lyn edellytystä) alistumaan päihdetutkimukseen, joka muuten olisi luonteeltaan henkilökatsastusta. Käytännössä päihdeseula todetaan pistokokeena pyydetävistä virtsanäytteestä, joka vangin on annettava valvotusti tietyn lyhyehkön ajan kuluessa pyynnöstä. Näytteen antamatta jättäminen on tyypillisesti katsottu päihdeettömyyssitoumuksen rikkomiseksi riippumatta siitä, onko kyseessä suoranainen kieltäytyminen vai mahdollisesti aivan vilpittömän epäonnistuminen näytteen tuottamisessa.

Turun hallinto-oikeus on 3.12.2007 antamassaan ratkaisussa 07/0828/2 kyseenalaistanut tällaisen ankaran vastuun kumoamalla sijoittajayksikön johtajan ja aluevankilan johtajan päätökset, joissa vanki oli siirretty avolaitoksesta suljettuun vankilaan päihdeettömyyssitoumuksen rikkomisen perusteella. Hallinto-oikeuden tekemän linjauksen mukaan virtsanäytteen jäämistä terveydellisestä syystä antamatta määrääjassa ei voitu pitää kieltäytymisenä päihdeettömyyden valvonnasta, kun vanki oli esittänyt asiasta lääkärintodistuksen. Tällaisessa tapauksessa päihdeettömyyden valvonta tulisi toteuttaa muulla tavalla, eikä avolaitossoveltuvuutta voida arvioida kielteiseksi vain sen perusteella, että tavanomaisesta menettelystä eli virtsatestistä poikkeava päihdekontrollitapa aiheuttaa valvontahenkilökunnalle lisävaivaa. Hallinto-oikeus ei viitannut ratkaisussa harkintavallan rajoitusperiaatteisiin, vaan totesi yksinkertaisesti avolaitossijoituksen peruuttamisen edellytysten puuttuneen.

Päihdeettömyyседellytyksen tulkinnaassa vielä olennaisempi kysymys on se, voidaanko asianmukaiseen lääkemääräykseenkin perustuvan lääkkeen käyttäjä katsoa soveltumattomaksi avolaitokseen tai koevapauteen. Vankeinhoidossa on nimittäin ollut tavallista tulkita päihdeettömyyседellytystä sikäli absoluuttisesti, että lääkereseptiin perustuva PKV-lääkkeiden⁵⁶ käyttö on estänyt avolaitossijoituksen. Ehdottomuutta on perusteltu esimerkiksi sillä, että väärinkäyttöön soveltuvien lääkkeiden luvallinenkin käyttö voi vankilaolosuhteissa johtaa laittomiin lieveilmiöihin, kuten lääkkeillä tapahtuvaan vankien väliseen kaupankäyntiin.⁵⁷

Tällainen kysymys on ollut käsillä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa 2993/2003, joka koski korvaushoitopotilaiden sijoittamista avolaitokseen. Vangeilta oli evätty avolaitossijoitus vedoten muun muassa edellä mainittuun lieveilmiöriskiin, riittämättömiin henkilöstöresursseihin ja siihen, että ”päih-

56 PKV- eli pääasiassa keskushermostoon vaikuttava lääkkeet, joista yleisimmin väärinkäytön kohteena ovat bensodiatsepiinit (”pamit”).

57 Ks. vankeinhoidon puolelta esitettyjä argumentteja ratkaisussa EOAK 2993/2003.

teettömyys ja korvaushoito on vaikea toteuttaa samassa laitoksessa”.⁵⁸ EOA piti vankeinhoidon puolelta esitettyjä näkökohtia ymmärrettävinä, mutta katsoi vankeinhoitolaitoksen kuitenkin olevan velvollinen varautumaan korvaushoitopotilaiden erityistarpeisiin, etteivät muutoin avolaitoskelpoiset vangit tulisi syrjityksi terveydentilansa perusteella. EOA katsoi yhdenvertaisuutta voitavan edistää niin, että ”korvaushoidosta välittömästi aiheutuvia erityistarpeita ei kohtuuttomasti painoteta soveltuvuutta arvioitaessa”. Lisäksi EOA huomautti edellä mainittujen ongelmien olevan ”kuitenkin sellaisia, että niihin vedoten korvaushoitopotilaita ei voida *yleisesti* katsoa avolaitokseen soveltumattomiksi”.⁵⁹

4 Lakisääteiset edellytykset täyttävien vankien yhdenvertaisuudesta

Päihitteettömyyседellytyksen yhteydessä käsitellyt tapaukset osoittavat päihitteettömyyden laajan tulkinnan voivan helposti merkitä terveydentilan perusteella tapahtuvaa sytjintää, joka on kielletty paitsi perustuslain 6 §:ssä, myös vankeuslakiin sisällytetyssä yhdenvertaisuussäännöksessä.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kiellettyjen erotteluperusteiden esimerkkiluettelo on jostain syystä runsaampi kuin perustuslain (6 §:n 2 momentin) yhdenvertaisuussäännöksessä.

4.1 Erityistarpeita omaavien vankien asema

Itsenäisempää merkitystä yhdenvertaisuuskysymys saa silloin, kun kyse ei enää ole soveltuvuuden arvioinnista, vaan kun sinänsä avolaitos- tai koevapauskelpoiseen vankiin liittyy seikkoja, joiden katsotaan rajoittavan kyseeseen tulevia sijoitteluvaihtoehtoja. Muodolliset edellytyksetkin täyttävä vankihan ainoastaan ”voidaan” sijoittaa avolaitokseen ja/tai koevapauteen. Tällöin saattaa muodostua ongelmaksi, että vangilla on jonkinlaisia yksilöllisiä erityistarpeita, joiden huomioiminen kuormittaisi resursseja.

58 EOAK 2993/2003.

59 Ks. emt.

Erään erityistarpeen merkitystä vankisijoittelussa on pohdittu EOA:n ratkaisussa 1256/2006. Siinä oli kyse avolaitossijoituksen epäämisestä naisvangeilta, jotka käyttäisivät (nykyisin vankeuslain 4 luvun 10 §:ssä säädettyä) mahdollisuutta ottaa pienen lapsensa vankilaan mukaan. Vankila oli perustellut epäämistä sillä, ettei vankien lapsien edun turvaamiseen ollut ratkaisua edeltävinä aikoina katsottu löytyvän riittäviä henkilöstöresursseja. EOA piti tilannetta ongelmallisena yhdenvertaisuusperusoikeuden kannalta. EOA:n näkemyksen mukaan avolaitossijoittamisen harkinnanvaraisuus – seikka, johon vankeinhoidon puolelta vedottiin – ei poistanut asian perusoikeuslatausta. Lisäksi EOA muistutti perustuslain 22 §:n velvoittavan julkista valtaa turvaamaan perusoikeuksien toteutuminen ja lausui laillisuusvalvontakäytäntöön viitaten, ettei voimavarojen vähäisyys vapauta julkista valtaa perusoikeuksien turvaamisvelvollisuudesta.

Osa vankeuslain yhdenvertaisuussäännöksen mainitsemista henkilöön liittyvistä ominaisuuksista ovat sellaisia, että niihin saattavat suhtautua syrjivästi, eivät vankeinhoitoviranomaiset, vaan vangit itse. Vankikulttuurissa voi esiintyä rasismia, minkä vuoksi tiettyä etnistä alkuperää olevien vankien oman turvallisuuden takaaminen vaatii laitokselta tarpeeksi korkeaa turvallisuustasoa.⁶⁰ Sama koskee sukupuolista suuntautumista, joka mahdollisesti saa merkitystä sen yleisemminkin tunnetun seikan kautta, että seksuaalirikoksista tuomituilla on kielteinen sosiaalinen status vankiyhteisössä.⁶¹ Avolaitossijoitukseen liittyy tällaisten vankien kohdalla turvallisuusriski, sillä avolaitoksissa on huomattavasti rajallisemmat mahdollisuudet valvoa vankien välisiä kontakteja. Sijoittaminen suljettuun laitokseen voidaan tapauskohtaisesti katsoa tarpeelliseksi myös vangin suojaamiseksi muiden vankien taholta uhkaavalta, ns. alamaailman välienselvittelyyn liittyvältä kostolta.⁶²

Vangin oman edun turvaaminen lienee helposti mielletävissä yhdenvertaisuussäännöksen tarkoittamaksi hyväksyttäväksi syyksi asettaa vanki eri asemaan henkilöön liittyvän seikan perusteella. Myös vankeuslain 1 luvun 3 § velvoittaa vankeuden täytäntöönpanosta vastaavia viranomaisia huolehtimaan siitä, ”ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen” ja yleisemminkin täytäntöönpanon toteuttamista siten, että se on turvallista vangeille. Toinen kysymys on, millaisiin ratkaisuihin koskemattomuudensuojasäännös ensisijaisesti velvoittaa tilanteissa, joissa avolaitoskelpoisella vangilla katsotaan olevan kohonnut häirityksi tulemisen riski. Tulisiko sanotunlainen vanki

60 Vankilaväkivallasta ja sen riskitekijöistä esim. Ruckenstein – Teppo 2005.

61 Ks. myös emt.

62 Lohi 2005, s. 105.

automaattisesti pysyttää suljetussa laitoksessa, vai velvoittaako vankeuslain 1 luvun 3 § puuttumaan ennemminkin turvallisuushkien aiheuttajiin, jotta avolaitoskel-poinen vanki ei niiden takia joutuisi tarpeettoman suljettuihin olosuhteisiin? Kysymys on tosin sikäli teoreettinen, että harva olonsa yleisesti uhatuksi kokeva vanki tuskin edes haluaa avolaitokseen. Mikäli vanki ei kuitenkaan itse tiedosta sellaisen selkeän turvallisuusriskin olemassaoloa, jonka minimointi olisi käytettävien valvontaresurssien puitteissa vaikeaa, pysyttäneen vielä hyväksyttävän erilliskohtelun puolella evättäessä paternalistisin perustein tällaisen vangin avolaitossijoitus.

4.2 Priorisointi

Edellä mainitut erityistarpeet asettavat vaatimuksia laitosolosuhteille, eivätkä vaikuttaisi sellaisenaan muodostavan ongelmia koevapaussijoittamisessa, joka on vapaa vankien ryhmädynamiikan kaltaisista näkökohdista. Koevapauteen sijoittamista ei myöskään rajoita vankeuslain 4 luvun 3 §, jonka mukaan vanki on sijoitettava suljettuun vankilaan, mikäli avolaitoksissa ei ole tilaa. Kuitenkin myös koevapaussijoittamisessa joudutaan resurssikysymysten eteen. Nimittäin juuri se seikka, etteivät koevapausvangit ole keskitetyn valvonnan alla, lisää kustannuksia vankila-asuttamiseen verrattuna. Koevapausvankien valvonta kuuluu vankilahenkilökunnan tehtäviin, ja esimerkiksi valvontakäynti vangin työpaikalla merkitsee tilapäistä vähennystä vankilan henkilöstövahvuuteen – niin kauan kuin koevapausvankien valvontaan ei ole budjetoitu omaa henkilöstöä. Kun jokaista sinänsä edellytykset täyttävää vankia ei voida sijoittaa avolaitokseen ja koevapauteen, on sijoittajayksikön tarkoituksenmukaisuusharkinta-asiana asettaa tällaiset vangit keskinäiseen etusijajärjestykseen heidän vankeinhoidollisten tarpeidensa perusteella, harkita keiden vankien kohdalla avoimpiin olosuhteisiin sijoittamisella saavutettava vankeinhoidollinen lisähyöty ylittää kyseisestä sijoitusratkaisusta aiheutuvat mahdolliset lisäkustannukset.

Koevapauden kustannuksista sanottu tulee ymmärtää vain esimerkkinä siitä, millaisille näkökohdille vangin sijoitteluasema voi olla alisteinen. Tosiasiansahan vankipäivän hinta on sitä suurempi, mitä kontrolloidummista olosuhteista on kyse – olkoonkin, että laitospaikkojen laskennalliset hinnat ovat osin ns. uponneita kustannuksia.

Tällainen priorisointinäkökohta voidaan nähdä myös suunnitelmaedellytyksen tulkintaa koskevana asiana. Tässä katsannossa suunnitelmaedellytyksen täyttyminen ei olisi kyllä-tai-ei -kysymys, vaan avolaitokseen tai koevapauteen si-

joittaminen voi edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista enemmän tai vähemmän. Lakisäateisen suunnitelmaedellytyksen täytymisen kynnyks, so. se suunnitelman edistämisen aste, jota edellytyksen täytymisen vaaditaan, olisi siis alempana kuin se kynnyks, jonka ylityttyä vangin kohdalla (muiden edellytysten täytyessä) vasta ilman muuta priorisoidaan avolaitos- tai koevapaus-sijoitusta.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

5.1 Sijoitteluharkinta ja harkintavallan rajoitusperiaatteet

Nykyinen vankisijoittelun kytkeytyminen rangaistusajan suunnitelmaan on vahvistanut vankeinhoitoviranomaisen mahdollisuutta ohjailta vankeusrangaistuksen tosiasiallista ankaruutta. Sen määrittely, mitkä ovat vangin kriminogeeniset riskitekijät, mitä interventioita tarvitaan niihin vaikuttamiseksi ja mikä sijoitteluvaihto parhaiten palvelisi tätä tavoitetta, on sellaisenaan ulko-oikeudelliseen asiantuntemukseen perustuvaa ammatillista harkintaa. Oikeudellinen kysymys ei myöskään ole se, voitaisiinko tiettyä tavoitetta toteuttaa yhtä hyvin niin suljettussa kuin avoimemmissa rangaistusoloissa. Jos tilanne kuitenkin olisi tällainen, voitaisiin argumentoida, että suhteellisuusperiaate edellyttää vähiten vapautta rajoittavan sijoitteluvaihtoehdon käyttämistä.

Rangaistusajan suunnitelmaan liittyvän luottamuksensuojan merkitys avolaitokseen tai koevapautteen sijoittamisen harkinnassa vaikuttaa jokseenkin vähäiseltä. Lainvalmistelutöissä on korostettu, ettei suunnitelma sinänsä perusta oikeuksia tai oikeuksien rajoituksia. Varminta on pidättäytyä käyttämästä suunnitelmassa liian lupauksellisia ilmaisuja, mikäli luottamussuojavaikutus halutaan nimenomaisesti välttää. Luottamuksensuojakysymyksellä on keskeisempi rooli tulkittaessa peruuttamissäännöksiä – teema, joka rajautuu esitykseni ulkopuolelle.

Harkintavallan rajoitusperiaatteiden yhteys soveltuvuusharkintaan riippuu siitä, ajatellaanko soveltuvuusarviota ennusteena vai normatiivisena reaktiona. Jälkimmäisestä on kyse käytännössä useimmin silloin, kun vanki jonkinlaisen rikkomuksen perusteella siirretään avolaitoksesta tai koevapaudesta takaisin suljettuun vankilaan: tällöin voidaan arvioida sitä, onko vangin katsominen soveltumattomaksi ollut suhteellisuusperiaatteen mukaista. Sama pätee annettaessa mahdollisille aikaisemmille rikkomuksille merkityksiä harkittaessa alun alkaenkin vangin sijoittamista suljettua vankilaa avoimempiin oloihin. Ensi katsomalta vähäisiltä

(tai jopa irrelevanteilta) vaikuttaviin soveltumattomuusindisioihin vetoaminen ei kuitenkaan ole kohtuutonta, mikäli niillä on todennäköinen yhteys vangin tulevaan käyttäytymiseen.

Tarkoitussidonnaisuuden näkökulmasta puolestaan on pidettävä mielessä, ettei soveltuvuuden arviointi voi olla sellaista automatiikkaa, jossa rikosoikeudellisesti arvostellen lievistä rikoksesta tuomittu vanki ilman muuta sijoitetaan avolaitokseen ja vakavasta rikoksesta tuomittu suljettuun vankilaan. Tällaista sanktiokumulaatiota toteuttaessaan vankeinhoitoviranomainen eksyisi tuomioistuimen reviirille.

Hyväksyttävien soveltuvuusstandardien joukkoa rajaa aina perustuslaista asti johtuva yhdenvertaisen kohtelun vaatimus. Vangin henkilön mahdollisimman kokonaisvaltaisesti huomioivalle arvioinnille on sinänsä vaikea antaa mitään kaikkien kohdalla samalla tavoin sovellettavaa kaavaa, mutta yhdenvertaisuussäännöksistä voi lukea ainakin sen, mitä tuohon kaavaan *ei* kuulu. Esimerkkinä tästä on käytännössä merkityksellinen, hallinto-oikeuden ja EOA:nkin tekemä linjaus, että päihitteettömyshedellytyksen kautta ei tule arvioida seikkoja, joille on asianmukainen lääketieteellinen peruste.

Yhdenvertaisuusnäkökohta on vielä merkityksellisempi jaettaessa avolaitospaikoja ja koevapausresursseja niiden saamisen lakisääteiset edellytykset täyttävien vankien kesken. Joihinkin tällaisiin vankeihin saattaa liittyä riskejä ja erityistarpeita, joissa ei ole kyse vangin omasta soveltuvuudesta. Vankeinhoidon toimintaedellytyksiin saattaa liittyä rajoitteita, joille ei yksittäisessä sijoitteluharkinnassa voida mitään. Jos esimerkiksi avolaitoksesta puuttuu tiettyä erityishenkilöstöä, jonka saatavuutta vangin laitoksessa olo selvästi edellyttäisi, ei kielteinen sijoittelupäätös ole tässä tapauksessa syrjivä. Ongelma on rakenteellisella tasolla, mihin liittyen tulee erikseen pohdittavaksi, millaisia hallintoon kohdistuvia positiivisia velvoitteita esimerkiksi avolaitosten toimintaedellytysten turvaamiseen vankeuslaista tai jopa perusoikeuksista seuraa.

Resurssikysymysten eteen joudutaan vankisijoittelussa silloinkin, kun kyse ei ole alumpana mainittujen korvaushoitopotilaiden tai naisvankien kaltaisista erityisjärjestelyjä edellyttävistä ryhmistä. Avolaitoksiin on mahdotonta sijoittaa kaikkia niitäkään edellytykset täyttäviä vankeja, joiden kohdalla täytäntöönpano voisi tapahtua ilman erillisasuttamisen tai erityishenkilöstön tarvetta. Vastaavasti kaikkia koevapauskelpoisia vankeja ei voida sijoittaa laitosten ulkopuolelle.

Sijoittajyksikön tulee tällöin harjoittaa priorisointia, jolle antaa suuntaviivoja terveydenhuollon piiristä tutumpi *tarveperiaate*: Vangit asetetaan keskinäiseen etusijajärjestykseen käyttämällä kriteerinä rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden määrittelemää avolaitos- tai koevapaussijoituksen tarvetta.⁶³

Harkintavallan rajoitusperiaatteiden painoarvoa on ainakin teoriassa lisännyt niiden kodifointi hallintolakiin. Periaatteiden täsmällisemmän sisällön määrittelemisessä ja niiden konkretisoinnissa vankisijoittelun kontekstissa riittää kuitenkin vielä työsarkaa oikeudellisille auktoriteeteille. Keskeisimmäksi määrittelykysymykseksi esityksessäni nousi suhteellisuusperiaatteen soveltuvuus vankisijoitteluharkintaan. Nähdäkseni ei ole hallintolain 6 §:n tulkinnallista ylivenytämistä arvioida vangin asuttamista suljetussa laitoksessa suhteellisuusperiaatteen vastaisena tilanteessa, jossa vanki voitaisiin suunnitelma- ja soveltuvuusedellytysten sekä resurssien puolesta sijoittaa miten avoimiin rangaistusoloihin tahansa. Tulkinnalle antaa institutionaalista lisätukea vankeuslain 4 luvun 6 §:ään kirjoitettu, avolaitosolettamaan viittaava normi.

Muualta oikeuslähteistä on tosin konstruoitavissa sen luonteisia kannanottoja, että suhteellisuusperiaatteen merkitys alkaisi vasta siirryttäessä suljetun vankilan normaaliosastoa rajoittavampiin olosuhteisiin. Tähän viittaa ensinnäkin muutoksenhakuoikeustyöryhmän fraseologia ”*normaalista* poikkeavista eduista”.⁶⁴ Toiseksi, vankeuslain turvaamistoimissännöksissä – jotka siis koskevat sanotunlaisia normaaliosastoa rajoittavampia olosuhteita – on suhteellisuusvaatimuksen ilmaisevia lausekkeita, jollaisia ei varsinaisista laitossijoitusäännöksistä löydy. Esimerkiksi 5 luvun 7 §:ssä nimenomaisesti säädetään, että ”varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä”. Vankeuslain 16 luvun säännökset eristämistarkkailun ja sitomisen kaltaisista turvatoimista sisältävät vastaavanlaisia välttämättömyyседелletylausekkeita. Sen sijaan vankeuslaista puuttuu suoranainen kieltö asuttaa vankia suljetussa laitoksessa, jos avolaitossijoituksen edellytykset täytyisivät. Sijoittelun yleisperiaatesäännöksen ilmaisema avolaitosolettama näyttää kuitenkin siirtävän suhteellisuusperiaatteen vaikutuksen alkamisen kannalta olennaista vapausastejatkumon oletusarvoa (eli oikeudellista normaalitilaa) avolaitoksen suuntaan. Tosin niin rohkealle päätelmälle, että tämä oletusarvo ulottuisi koevapauteen saakka, ei vankeuslainsäädännön sisältä löydy institutionaalista tukea.

63 Tarveperiaatteesta sosiaalioikeuden oikeusperiaatteena esim. Tuori 2000, s. 172.

64 Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:25, s. 12 ja 15.

Asema sijoitteluvaihtoehtojen vapausastejatkumossa on vain yksi esille nousseista vivahde-eroista avolaitossijoittamisen ja valvotun koevapauden sääntelyn välillä. Arvioitaessa vankisijoittelun sääntelyä *de lege lata* ja *de lege ferenda* voisi nykyistä selkeämpi ratkaisu olla koevapaus- ja avolaitossäännösten sijaitseminen samassa säädöksessä. Myös suunnitelma- ja soveltuvuusedellytysten kirjoitus-asun voisi yhtenäistää niiltä osin kuin kyse on asiallisesti samoista edellytyksistä. Ehdonalaista vapautumista koskeva rikoslain 2 c luku on hieman epäluonteva säädöskonteksti valvotulle koevapaudelle, sillä säännönmukainen ehdonalaisten vapauttaminen ei kuulu vankisijoittelutoimintaan eikä siihen liity rangaistusajan suunnitelman edistämisen kaltaisia edellytyksiä.

5.2 Oikeusturva ja vallanjako

Aloitin vankisijoittelun harkintavallan problematisoinnin viittaamalla vallanjaon ja oikeusturvan käsitteisiin, joihin vielä näin lopuksi palattakoon. Oma kysymyksensä on se, voiko hallintolain 6 §:n mukaisista harkintavallan rajoitteista – kyettiinpä niiden sisältö konkretisoimaan kuinka tarkaksi hyvänsä – juontua mitään käytännön oikeusvaikutuksia muutoksenhakumahdollisuuden puuttuessa. Mitä tulee käytössä oleviin oikeudellisiin reagointikeinoihin, on melko vaikea kuvitella tilannetta, jossa kielteinen avolaitos- tai koevapauspäätös voitaisiin yksinomaan harkintavallan käyttöön liittyvin perustein katsoa suoranaiseksi virkavirheeksi. Yhtä fiktiiviseltä vaikuttaa tilanne, jossa kielteisen sijoittelupäätöksen johdosta ajettu vahingonkorvauskanne menestyisi. Se, että monet vankeinhoidossa tehtävät päätökset ovat muutoksenhakukelvottomia, korostaa hallinnonalan laillisuusvalvonnan merkitystä. Tämän on eduskunnan oikeusasiamieskin todennut.⁶⁵ Lieneekin ennustettavissa, että koevapausinstituution vakiintuessa ja herättäessä laajenevaa kiinnostusta vankikunnassa tulee EOA:lle osoitettujen kantelujen määrä lisääntymään.

Vallanjakoteoreettinen kuriositeetti on, että rikosoikeudelliseen seuraamusvalikoimaan on valvotun koevapauden käyttöönoton myötä ilmestynyt avoseuraamusmuoto, jonka käyttäminen on monopolisoitu toimeenpanovallan edustajalle. Tuomiovallan ja toimeenpanovallan raja näyttää tällä hetkellä kulkevan tuomioistuimen käyttämien avoseuraamusten ja valvotun koevapauden välillä. Siinä missä tuomioistuin voi muuntaa enintään kahdeksan kuukauden vankeusrangaistuksen yhdyskuntapalveluksi, on vankeinhoitoviranomaisella toimivalta ”muuntaa” enintään kuuden kuukauden rangaistusaika koevapaudeksi. Yksin-

65 EOA:n toimintakertomus 2000.

omaa vankisijoittelun tarkoituksenmukaisuusharkintaluonteella ei ole johdonmukaista perustella sanottua rajanvetoa, sillä yhdyskuntapalvelun ja nuorisorangaistuksenkin tuomitsemisen edellytyksenä on puoltava soveltuvuus- ja tarkoituksenmukaisuusarvio, jonka tekeminen kuuluu kriminaalihuoltoviranomaiselle. Näiden avoseuraamusten käyttämisestä päättää kuitenkin viime kädessä tuomioistuin, ja lajivalinta voi olla muutoksenhaun kohteena. Aika näyttää, tuleeko vankisijoittelu oikeudellistumaan nykyistä yksityiskohtaisemman sääntelyn ja laajemman tuomioistuinkontrollin muodossa.

Lähteet / Bibliography

Kirjallisuus

Aer, Janne (2005). ”Veli Merikoski ja kysymys hallinnollisesta harkintavallasta”. Teoksessa Oikeustiede-Jurisprudentia. Jyväskylä.

Culp, Richard F. (2005). ”Frequency and Characteristics of Prison Escapes in the United States: An Analysis of National Data”. *The Prison Journal*, 85 (3), 270–291.

Lohi, Jari (2002). ”Vankilaturvallisuudesta”. Teoksessa Salminen, Markku & Toivonen, Klaus (toim.). Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

McMackin, Robert – Tansi, Robert – Hartwell, Stephanie (2005). ”Proficiency in basic educational skills as related to program outcome and escape risk among juvenile offenders in residential treatment”. *Journal of Offender Rehabilitation*, 42(3), 57–74.

Mohell, Ulla - Pajuoja, Jussi (2006). Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna.

Mohell, Ulla (2007). ”Vankeuslakipaketti - kohti suunnitelmallista vankeusprosessia”. *Oikeus* 3/2007, s. 332–335.

Myhrberg, Pertti (2002). ”Rangaistusten täytäntöönpano”. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.). Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

Mäenpää, Olli (2002). Hyvän hallinnon perusteet. Helsinki.

Mäenpää, Olli (2003). Hallinto-oikeus. Porvoo.

Ojanen, Tuomas (2007). EU-oikeuden perusteita. Helsinki.

Ruckenstein, Minna – Teppo, Annika (2005). Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2005. Vammala.

Suviranta, Outi (2004). ”Oikeusvoimasta luottamuksen suojaan”. *Lakimies* 7-8/2004, s. 1421–1436.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti (2006). Rikosoikeus – Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Jyväskylä.

Tuori, Kaarlo (2000). Sosiaalioikeus. Porvoo.

Uotila, Jaakko – Laakso, Seppo – Pohjolainen, Teuvo – Vuorinen, Jarmo (1989). Yleishallinto-oikeus pääpiirteittäin. Tampere.

Virallislähteet

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut EOAK 2993/2003, EOAK 3521/2004 sekä EOAM 1256/2006.

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomukset 2000 ja 2006.

Euroopan neuvoston vankilasäännöt. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 2/2007

HE 72/2002 vp. Hallintolakia koskeva hallituksen esitys.

HE 263/2004 vp. Vankeuslainsäädännön kokonaisuudistusta koskeva hallituksen esitys.

LaVM 10/2005 vp. Lakivaliokunnan mietintö vankeuslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevasta hallituksen esityksestä.

KM 2001:6. Vankeusrangaistuskomitean mietintö.

PeVL 20/2005 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto vankeuslakia koskevasta hallituksen esityksestä.

Rikosseuraamusviraston ohje 28/011/2006. ”Valvotun koevapauden toimeenpano”.

Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 25/2006. ”Vangin muutoksenhakuoikeus”.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston antama ohje 3/011/1996, kumottu 1.10.2006. ”Avolaitokseen määrääminen ja avolaitosmääräyksen peruuttaminen”.